

УЎТ: 631.521. 633.11.

MOYLI ZIG'IRNING ERTAPISHAR TIZMALARINI TANLASH

Tayanch doktorant: A.B.Poyonov¹

Ilmiy rahbar q.x.f.f.d., k.i.x. Sh.X.Oripov²

Janubiy dehqonchilik ITI¹

Lalmikor dehqonchilik IT.²

Annotatsiya: Mamlakatimizda moyli zig'ir seleksiyasa va uruqchiligida kam suv talab qiladigan, ertapishar, serhosil, tashqi muhitning noqo'loy omillarga bardoshli navlarni yaratish va yetishtirish texnologiyasini ishlab chiqarishga joriy etish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Аннотация: На сегодняшний день одним из актуальных вопросов сегодняшнего дня является внедрение технологии создания и выращивания новых сортов, малотребовательных к воде, скороспелых, плодородных, устойчивых к внешним стрессовым факторам путем гибридизации в масличной селекции.

Annotation: Today, one of the urgent issues of today is the creation and cultivation of new varieties that require little water, are early-ripening, fertile, and are resistant to stress factors of the external environment through hybridization in oilseed selection.

Kalit so'zlar: Moyli zig'ir, seleksiya, erta pishar, nazorat andoza fazasi.

Ключевые слова лен масличный, селекция, скрещивание скороспелых, количество масла, сорт, материал.в.

Keywords: oil flax, selection, cross-breeding early ripening, amount of oil, variety, material.

A.P Kolotov.olib borgan tadqiqotlarga kura moyli zig'irning vegetatsiya davri urug'larning unib chiqishdan to'liq pishishgacha bo'lgan kun erta pishar nav va tizmalarda 80-85 kun o'rtapishar va kech pishar nav va tizmalarda 90-100 kungacha bo'lganligini tajribalarida aniqlagan.qo'shimch qilib nav va tizmalarning pishish davri davomiyligiga tasir qilivchi omillar issiqlik iqlim uzgarishi etishtirish agrotexnologiyasiga bog'liqligini aytib utadi. ^[5]

Qamashi lalmi tajriba uchastkasida nazorat nav sinash ko`chatzorida moyli zig'irning 25 ta nav va namunalari 3-qaytariqda redaminizatsiya usulida joylashtirilib, har bir delyanka 2.5 m² yer maydonga, ekib urganildi ekish tadbirlari qo'l kuchi yordamida fevral oyining o'rtalarida ekish ishlari olib borildi.

Moyli zig'irning nazorat nav sinash ko'chatzori usuv davri davomiyligi.
(Qamashi 2022y)

	Sel №i	Nav va namunalar	Unib chiqish, sana	Shoxlash sana	G'unchalash, sana	Gullash, sana	Ko'sakcha hosil bo'lish, sana	Pishish, sana	Pishishgacha bo'lgan kun
1	1	Baxorikor (nav)	7 mar	5 apr	21 apr	29 apr	8 may	15 iyun	100
1	2	KR22-FLAXPYT-IR-01	7 mar	5 apr	22 apr	30 apr	9 may	20 iyun	105
1	3	KR22-FLAXPYT-IR-02	8 mar	5 apr	21 apr	29 apr	9 may	18 iyun	102
1	4	KR22-FLAXPYT-IR-03	6 mar	4 apr	12 apr	21 apr	1 may	10 iyun	96
1	5	KR22-FLAXPYT-IR-04	8 mar	7 apr	21 apr	4 may	11 may	20 iyun	104
1	6	KR22-FLAXPYT-IR-05	7 mar	5 apr	19 apr	30 apr	8 may	16 iyun	102
1	7	KR22-FLAXPYT-IR-06	8 mar	5 apr	22 apr	30 apr	10 may	20 iyun	105
1	8	KR22-FLAXPYT-IR-07	8 mar	6 apr	21 apr	2 may	10 may	21 iyun	105
1	9	KR22-FLAXPYT-IR-08	8 mar	6 apr	21 apr	30 apr	10 may	17 iyun	102
1	10	KR22-FLAXPYT-IR-09	6 mar	6 apr	21 apr	1 may	8 may	14 iyun	101
1	11	KR22-FLAXPYT-IR-10	7 mar	7 apr	22 apr	30 apr	8 may	15 iyun	101
1	12	KR22-FLAXPYT-IR-11	8 mar	4 apr	22 apr	1 may	10 may	20 iyun	104
1	13	KR22-FLAXPYT-IR-12	8 mar	5 apr	21 apr	30 apr	10 may	18 iyun	102
1	14	KR22-FLAXPYT-IR-13	8 mar	7 apr	22 apr	1 may	10 may	20 iyun	105
1	15	KR22-FLAXPYT-IR-14	7 mar	7 apr	19 apr	28 apr	7 may	14 iyun	99
1	16	KR22-FLAXPYT-IR-15	8 mar	7 apr	21 apr	29 apr	8 may	15 iyun	99
1	17	KR22-FLAXPYT-IR-16	8 mar	6 apr	23 apr	1 may	8 may	16 iyun	101
1	18	KR22-FLAXPYT-IR-17	9 mar	6 apr	22 apr	1 may	10 may	21 iyun	104

1	19	KR22- FLAXPYT-IR-18	7 mar	8 apr	20 apr	1 may	10 may	19 iyun	104
1	20	KR22- FLAXPYT-IR-19	8 mar	7 apr	23 apr	30 apr	8 may	16 iyun	101
1	21	KR22- FLAXPYT-IR-20	6 mar	7 apr	22 apr	30 apr	9 may	17 iyun	103
1	22	KR22- FLAXPYT-IR-21	7 mar	5 apr	21 apr	23 apr	1 may	17 iyun	102
1	23	KR22- FLAXPYT-IR-22	6 mar	6 apr	22 apr	3 may	11 may	19 iyun	105
1	24	KR22- FLAXPYT-IR-23	9 mar	8 apr	21 apr	2 may	11 may	20 iyun	103
1	25	KR22- FLAXPYT-IR-24	8 mar	6 apr	18 apr	29 apr	8 may	16 iyun	100
Eng past kursatkich			6 mar	4 apr	12 apr	21 apr	1 may	10 iyun	96
O'rtacha kursatkich			7 mar	6 apr	21 apr	30 apr	8 may	10 iyun	102
Eng yuqorikursatkich			9 mar	8 apr	23 apr	4 may	11 may	21 iyun	105

Olimlarning tajribalarida moyli zig'ir urug'lari xavo harorat 6 S da nishlaydi va unaboshlaydi, maysalari harorat -4 S gacha sovuqqa chidaydi. Moyli zig'ir usuv davrida suvga talabchan bo'ladi, hosil shakllanishiga qadar, keyinchalik qurg'oqchilikka chidamli va moyli zig'irning amal davri qisqa hamda erta pishar, kechpishar navlarga bo'linishini tajribalarda aniqlagan.

Moyli zig'ir nav va namunalarni unib chiqish fazasi tahlil qilinganda unib chiqish sanasi 6-9 mart kunlariga to'g'ri keldi. Andoza nav sifatida olingan Baxorikor (st) 07-mart kuni unib chiqdi. Andoza navga nisbatan erta muddatda IR-20, KR22-FLAXPYT-IR-03, KR22-FLAXPYT-IR-22, KR22-FLAXPYT-IR-22, KR22-FLAXPYT-IR-20, tizmalar erta muddatda unib aniqlandi.

Moyli zig'ir nav va namunalarining unib chiqishdan shohlash fazasigacha bo'lgan davrda sekin ruvojanib shohlashdan gullashgacha bo'lga davr entinsev ravishda o'sadi yani o'rtacha 3-5 sm usuv davri oxirgi bosqichida usuvdan tuxtab doni rivojlanadi.

Moyli zig'irning shohlash fazasi tahlil qilganda shohlash fazasi 4-8 aprel kunlariga to'g'ri keldi. Andoza nav sifatida olingan Baxorikor (st) 5-aprel kuni shohlash fazasiga utganligi aniqlandi andoza naviga nisbatan KR22-FLAXPYT-IR-035-aprel, KR22-FLAXPYT-IR-11 tizmalar 4 aprelda erta muddatda shohlash fazasiga utganligi aniqlandi.

Tajribalarda moyli zig'ir nav va namunalarining shohlashdan g'unchalash fazasi taxlil qilinganda andoza nav Baxorikor (st) 21 aprel tizmalarda KR22-FLAXPYT-IR-

03, KR22-FLAXPYT-IR-24, KR22-FLAXPYT-IR-05, KR22-FLAXPYT-IR-14, tizmalar erta muddatda g'o'nchalash fazasiga utganligi aniqland.

Moyli zig'ir nav va namunalarni gullash fazasi tahlil qilinganda gullash fazasi 21 aprel va 4 may sanasiga to'g'ri keldi. Andoza nav sifatida olingan Baxorikor (st) 29 aprel tizmalarda KR22-FLAXPYT-IR-03, KR22-FLAXPYT-IR-14, KR22-FLAXPYT-IR-15, KR22-FLAXPYT-IR-24, tizmalar erta muddatda gullash fazasiga utganligi aniqlandi.

Olimlarning fikricha ko'saklari kichik, o'rta yoki yirik bo'lib, ko'saginging uchi o'tkir shaklda bo'lib har uyada ikkitadan urug' joylashgan bir ko'sakda 10 tagacha urug' hosil bo'ladi. ko'saklari pishganda ochilmaydi, lekin, ko'sagi ochiladigan (yoriladigan) va urug'i to'kiladigan shakllari ham mavjud.

Olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra moyli zig'ir nav va namunalarni kusaklash fazasi 1-12 may sanasiga to'g'ri keldi. andoza nav sifatida olingan Baxorikor (st) 8 may tizmalarda KR22-FLAXPYT-IR-03, KR22-FLAXPYT-IR-21 erta muddatda kusaklash fazasiga o'tganligi aniqlandi.

Moyli zig'ir nav va namunalarni pishish sanasi 10-21 iyun kuniga to'g'ri keldi. Andoza nav sifatida olingan Baxorikor (st) 15-iyun tizmalarda. KR22-FLAXPYT-IR-03, KR22-FLAXPYT-IR-14, tizmalar erta muddatda pishib yitilgani tajribalarda aniqlandi.

Moyli zig'ir nav va tizmalarining pishishgacha bo'lgan kun taxlil qilinganda Andoza nav sifatida olingan "Baxorikor" (st) 100, tizmalarda KR22-FLAXPYT-IR-03, KR22-FLAXPYT-IR-15, KR22-FLAXPYT-IR-14, erta muddatda pishib yitilganligi tajribalarda aniqlandi.

Xulosa moyli zig'irning nazorat kuchatzorida Pishish sanasi nav va tizmalarda 96-105 kun oralig'ida bo'lganligi aniqlandi. Andoza nav sifatida olingan "Baxorikor" (st) 100 kunda pishib yitildi. Andoza navga nisbatan tizmalarda KR22-FLAXPYT-IR-03, 96 kun KR22-FLAXPYT-IR-14, KR22-FLAXPYT-IR-15, 99 kunda andoza navga nisbatan erta muddatda pishib yitilganligi tajribalarda aniqlandi.

3.К.Юлдашева olib borgan tajribalariga kura o'rug' ekish muddatining maxsuldorlikka tasiri katta bo'lishini tajribalarda aniqlagan ekish muddatining kechiktirilishi moyli zig'ir xosilining kamayishiga keskin tasir kursatishi aniqlagan. bir tup o'simlikdagi kusakchalar soni maxsuldorlik kursadkichining asosiy elementlaridan biri ekanligina aniqlagan^[1]

Tez pisharlik o'simlik biologiyasining muhin irsiy belgisi bo'lib sifatli va mo'l xosilni uzvaqtida yig'ib olish imkoni beradi. Tez pisharlik xususiyatiga ega bo'lgan navlar vegetatsiya dovrini tez utab kuzgi soviq tushguncha yoki yozgi qurg'oqchilik boshlangincha pishib yitiladi. kech pishar navlarga qaraganda yuqori, xosildor va sifatli xosil olinadi. 33-36 bet^[2]

Moyli zig'irning axamiyatli tomoni shundaki iqtisodiy samaradarligi yuqori erta muddatda pishib yitiladi xosildorligi 20s\gk dan oshadi ichki va tashqi bozorda boshqa moyli ekinlardan qimmat turadi, 1 gektar bo'g'doydan 40 st xosil olinsa sof foydasi bilan 1gk maydondagi moyli zig'ir foydasi bilan bir xil iqtisodiy kursadkichda egadir. 134-136 bet. [3]

Moyli zig'irga namlik va optimal xarorat yitarli bo'lganda urug'lar 6-12 kunda to'liq unib chiqadi.yir qatqoloq bo'lgan bo'lsa yingil borona bosiladi.moyli zig'ir ekini daslabki 20-25 kun sekin usadi shu vaqtda begona o'tlardan 2-3 marta tozalash kerak. shoxlash fazasiga utgandan kiyin intensiv ravishda tez o'sadi. bu ekin meniral o'g'itlarga talapchan bo'lib ro'ojlanishini tezlashtiradi va sifatini oshiradi.29-30 bet.[4]

Adabiyotlar:

З.К.ЮЛДАШЕВА ТОШКЕНТ ДАВЛАТ АГРАР УНИВЕРСИТЕТИ E-MAIL: ZKAMALOVNA@MAIL.RU МОЙЛИ ЭКИНЛАРНИ ЕТИШТИРИШ ВА ҚАЙТА ИШЛАШ: ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.[1]

Т.Е Остонақулов Селексиya ва уруғ'чилик асослари Toshkent –“ILM ZIYO”- 2013[2]

E-MAIL: ZKAMALOVNA@MAIL.RU МОЙЛИ ЭКИНЛАРНИ ЕТИШТИРИШ ВА ҚАЙТА ИШЛАШ: ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.[3]

Lalmikor yirlarda moyli ekinlar yitishtirish agrotekhnologiyasi. Amaliy qo'llanma Sh.Oripov,V.Xaydarov.jizzax-2017[4]

Колотов А. П. Урожайность льна масличного на серых лесных почвах Среднего Урала //Вестник Красноярского государственного аграрного[5]